

KÖN OCH POLITIK — EN OFRÅGBAR FRÅGA?

Om svårigheten att ställa frågan

Marja Keränen

ABSTRACT

Gender and Politics — an Unquestionable Question?

The paper addresses the topic of gender and politics and focuses on the difficulties in relating women's studies to political science. The aim is to outline a frame of reference for a future study in depth. The critique of »male science» as advocated in women's studies is described in terms of paradigmatic change, and the problem is structured in terms of Thomas Brante's conceptualisation of »science» as a performance on three levels: the psychological-cognitive, the sociological and the theoretical level. On each level factors excluding women from science and the consequences of including women in science are discussed. Three possible tendencies are outlined. It is first of all assumed that the levels strengthen each other and work together towards an exclusion of women from political science. Secondly, it is assumed that changes at one level have positive effects on the other levels. A third assumption is that changes on one level, implying a better access for women, may have negative effects on the other levels. The »real» interaction between levels remains the object for future research.

I vårt vardagsmedvetande är kön en icke-politisk fråga trots — eller på grund av — att det ena könet klart dominerar det politiska livet. Något annat lika synligt tecken på en systematisk könsolikhet kan man knappast tänka sig än den manliga dominansen i den politiska sfären. För den etablerade uppfattningen om politikforskningens objekt, metod eller teoretiska struktur är kön ett irrelevant begrepp. I den efterkrigstida main-stream — forskningen är kön en variabel bland andra, i t.ex. valforskning och socialisationsforskning, och en djupare analys av kön/politik — relationen eftersträvas inte. För male-stream — statskunskapen är relationen icke-konceptualiserad.

Samhällsvetenskaplig forskning om kvinnor har ju dock bedrivits länge. *Holter* (1980, 9—14) har periodiserat den tidiga kvinnoforskningens utveckling och explicerat forskningens normativa utgångspunkter. Hon börjar med den socialfilosofiska fasen från 1800-talet till 1930-talet, vars normativa utgångspunkt enligt henne är att »kvinnor är också människor». *Mills, Vägner, Bebel, Zetkin, Kollontai* och ännu *de Beauvoir* sammanförs under denna rubrik. Från 1930 till 1960-talet karakteriserades kvinnoforskningen av en empirisk-positivistisk fas under normen »kvinnor är också människor — definierade av män». Perioden producerade rollforskning under skenbar värdeneutralitet.

Ansatsen erbjöd i och för sig naturliga frågeställningar för statskunskapen: kvinnor sågs som underutvecklade män som skulle komma in i den politiska, dvs. manliga sfären, bara rollerna och attityderna förändrades.

Att ifrågasätta det manliga beteendemönstret som normen för mänskligt beteende blev aktuellt i slutet av 1960-talet. Holters benämning för den nya forskningens normativa utgångspunkt är »kvinnor är bra, kvinnoerfarenheter är viktiga och de är våra». I samband med den nya kvinnorörelsens uppkomst ställdes krav på ökad rekrytering av kvinnor till forskarsamfundet samt krav på forskning om kvinnor, eller för kvinnor relevant forskning. Under 1970- och 1980-talen har den nya kritiska kvinnoforskningen spritt sig och expanderat kraftigt och i viss mån institutionaliserats i existerande eller nya institutioner och nätverk. Den är dock svårintegrerad på många olika sätt: kvinnoforskningens »problem» inryms inte i någon disciplin utan går på tvären: kvinnoforskningens kritik av forskningsmetoder, perspektiv och grunder för vetenskaplig tänkande gäller för alla discipliner.

Kvinnoforskningen strävar till att synniggöra den kvinnliga delen av mänskligheten. Vi kan låta en manlig auktoritet illustrera synsättets ratio:

»Man's **position of power** does not only assure his relative superiority over woman, but it assures that his standards become generalized as generically human standards that are to govern the behavior of men and women alike».

(Simmel, 1911, citerad i Callaway 1981, 461)

Maktlösheten renderar kvinnor osynlighet, oförmåga att bygga upp en egen identitet och oförmåga att handla.

Kvinnoforskningen vill revidera den vetenskap som byggt på manliga värderingar och partiell kunskap. Kvinnoforskningen ses som ett rekonstruktionsprojekt i syfte att komma fram till »hel» kunskap (Callaway 1981, 460). *Simmels* utsaga gäller på ett paradoxalt sätt även vetenskaplig kunskapsproduktion: forskning som aktualiserar könsaspektet kallas kvinnoforskning. En ansats med holistisk ambition får namnet »kvinnoforskning», den »generella» ansatsen ser ofta kvinnor som minoritet eller avvikande fall.

Att fastslå kvinnoforskningens mål, »forskningsprogram», såhär enkelt och problemlöst är en introducerande och individuell lösning. I själva verket är ju kvinnoforskningens mål och uppgifter ett ämne som ständigt debatteras bland kvinnoforskarna; att lägga fram en exklusiv definition skulle därför vara dumt. *Keller* beskriver hur kvinnoforskningens kritik av den etablerade vetenskapen fördjupats under det gångna decenniet till allt högre nivåer av en teoretisk struktur (1982, 589—602):

1. Kritik mot orättvis rekryteringspraxis. Kritiken bygger på det faktum att majoriteten av forskarna är män; i namn av jämlikhet, »equal opportunity» bör detta rättas till. *Keller* kallar detta »den liberala kritiken», en kritik som är enbart politisk och inte berör vetenskapen i sig.

2. Kritik mot manlig skevhet i val och definiering av problem. Den manliga dominansen i forskarsamfundet har lett till att problem som främst berör

kvinnor blivit obeaktade (medicinsk forskning har t.ex. inte fäst tillräckligt stor vikt vid utvecklandet av preventivmedel eller sådana har utvecklats enbart för kvinnor). Enligt denna uppfattning påverkar sociala krafter valet av forskningsobjekt, medan vetenskapen i sig är objektiv och neutral.

3. Kritik mot androcentrisk skevhet i planering och genomförandet av forskning (kvinnor utelämnas från undersökningspopulationer som »avvikare»; kvinnliga forskare tolkar resultaten på ett annat sätt.) Kritiken berör forskningsmetoderna, som skall göras mera rigorösa, samt perspektiven: kvinnors annorlunda erfarenhetsvärld skall bidra till korrigeringen av teoretiska formuleringar. Kritiken berör »soft sciences» och botemedlet är fortfarande rättvisare rekrytering.

4. Kritik mot androcentrisk skevhet i »hard sciences» och den vetenskapliga ideologin. När kvinnoforskarna inom olika discipliner har försökt se kvinnor som handlande subjekt har de kommit att ifrågasätta »the very canons of their fields», och upptäckt en patriarkal skevhet i allt djupare nivåer av vetenskap, språk och tänkande. Samtidigt har kunskaper om vetenskapens utveckling i en social och politisk kontext ökat. Denna typ av kritik har så att säga lämnat frågan om rekrytering av kvinnor till forskarsamfundet; frågan får en annan, indirekt betydelse.

Keller talar dock inte för total relativism, — en vetenskap för kvinnor och en för män, — utan varnar för den. Att man ifrågasatt vetenskapens struktur och objektivitet leder inte till eller legitimerar subjektivism, något som endel kvinnoforskare enligt Keller har tendens till. Däremot övergår hon till att diskutera objekt-subjekt — relationen som ett kognitivt-psykologiskt problem i forskningen. Kellers uppfattning om kvinnoforskningens uppgift blir:

»to distinguish that which is parochial from that which is universal in scientific impulse reclaiming for women what has historically been denied to them: and to legitimate those elements of scientific culture, that have been denied precisely because they have been denied as female» (ibid. 593—594)

Vad har då detta att göra med statskunskap? I all enfald kan man fråga sig, om inte den simmelska utgångspunkten — männens makt över kvinnorna — skulle vara någonting för statsvetarna att forska i. Tillfrågade om vad som skulle hända om hälften av forskarna inom statskunskapen skulle vara kvinnor, svarar *Hedlund-Ruth* och *Jonasdottir* i stora drag enligt en sekvens som motsvarar Kellers (1983, 94—99): nya ämnesområden, nya perspektiv, revidering av statskunskapens begreppsmässiga fundament. Författarna föreslår nya frågor inom ramen för traditionella forskningsområden:

— påverkan i beslutsprocessen: kvinnors organiserade aktiviteter som inte alltid formerat påtryckningsgrupper i traditionell mening och som initierat och bedrivit verksamhet, som inte uppmärksammats i den offentliga sektorn; kvinnors större aktivitet i aktionsgrupper; valforskning baserad på fallstudier och djupstudier istället för masstudier.

- statsmakten: kvinnors ökade representation i parlamenten, men inte vid förhandlingarna inom den korporativa kanalen.
- offentlig administration — kommunalpolitik: berörs kvinnor och män olika av decentralisering, självförvaltning; nya mått på effektivitet och rationalitet.
- internationella relationer: fredsfrågor på individ- och strukturnivå; relationen mellan militarism och sexism.
- tankesystem: idéhistoria (kvinnors roll i samhället), och analytiska teorier (hur etablerade begrepp påverkar synen på kvinnor).

Vidare diskuterar författarna politikbegreppet (och därmed disciplinens forskningsobjekt) ut ett »statsperspektiv» contra ett motsättningsperspektiv och ifrågasätter uppfattningen om »den politiska människan» som en socialt naken och könlös, avgränsat rationell aktör i beslutssituationer. Den största förändringen i en följd av »hälften kvinnor» skulle enligt Hedlund-Ruth och Jonasdottir vara ett perspektivskifte — till ett politikbegrepp i betydelsen »historiskt uppkomna, föränderliga motsättningar (och gemenskap) mellan grupper, män, kvinnor, samhällsklasser, etniska grupper, — vilket möjliggör även »en annan öppenhet inför studier av könsförhållanden i makt-, konflikt- och kärlekstermer» (ibid. 99).

Att åstadkomma förändringar i vetenskapen — den rekonstruktion som här sagts vara kvinnoforskningens mål — är naturligtvis ingen lätt uppgift. Om sekvensen »hälften kvinnor — annorlunda forskning anses vara internt logisk och motsättningslös, blir hindren följande. Holter (1980, 19) pekar på det orimliga förhållandet mellan mål och resurser: målet är att revolutionerna bl.a. samhällsvetenskaperna och resurserna en liten kvinnoforskarskara i allt annat än etablerade positioner inom det vetenskapliga samfundet. Ser man på statskunskapen ter sig uppgiften om möjligt ännu svårare än inom andra discipliner. Vid sidan av nationalekonomin är statskunskapen nämligen den mest mansdominerade samhällsvetenskapliga disciplinen. Eftersom det oftast är kvinnor som bedriver kvinnoforskning, har detta säkert medverkat till att den nya kvinnoforskningen kommit särskilt dåligt igång just i statskunskapen (Jaquette 1974, v-vi).

Problemet är dock även innehållsmässigt. Det nya »forskningsprogrammet» har varit lättare att integrera i discipliner, där kvinnor tidigare »ingått i forskningsobjektet» på ett speciellt sätt; dvs. discipliner som sociologi (familjesociologi, rollforskning, socialisationsforskning) eller historievetenskaperna (kvinno- rörelsens historia, socialhistorien) .

Därutöver ligger en särskild svårighet i statskunskapens teoretiska struktur. I översiktsartiklar av statsvetenskaplig kvinnoforskning uttrycker bl.a. Carrolls och Lovenduski (1979, 289; 1981, 83) sin besvikelse över att tidiga förväntningar om kvinnoforskningens innovativitet inte har förverkligats. Lovenduski formulerar svårigheten att conceptualisera kvinnor inom statskunskapens teoretiska struktur på följande sätt (ibid.):

»firstly, that mainstream Political Science itself is not what it ought to be or what it could be or even what it used to be; and secondly, that so long as feminist political science continues to situate itself within this mainstream it will fail to realise its potential».

Ur kvinnoforskarens synpunkt verkar statskunskapen alltså vara en illa planerad disciplin; ur statsvetarens synpunkt är kvinnoforskningens problem osynligt och dess frågor »ofrågbara» (Niiniluoto 1976, 264). Frågan om vem som har »rätt» eller »fel» avgörs iochmed valet av värderingsperspektiv. Lindblom (1981, 9) argumenterar kring en analog situation:

»Karl Deutsch wrote that »... politics has the function of coordinating the learning process of the whole society». He did not say »indoctrinating» — his was the kinder word »learning». Nor did he write »obstruct» or »distort» the learning proces; his word was »coordinate». How does he know that his words are more accurate than these alternatives? Again, his statement is introduced as a perface to subsecent analysis, all of which simply assumes it to be true.»

Lindblom argumenterar för integrering av tidigare ofrågbara frågor i statskunskapen, — att frågor om icke-händelser är lika relevanta forskningsproblem som frågorna om »händelser». Även Sherlock Holmes undrade varför hunden inte skälde.

Och för att ta till ännu ett citat:

»Samhällsrelevanta problem som inte kan definieras inom ramen för den existerande teoretiska strukturen, tas inte heller upp till vetenskaplig behandling». (Brante 1980, 48)

Tre nivåer

I det föregående har jag skissartat beskrivit en strävan att förändra vetenskapen, särskilt statskunskapen, och pekat på hinder för denna förändring. Argumenteringen enligt sekvensen »flera kvinnor — annorlunda forskning» kan dock knappast, en intuitiv sannolikhet till trots, gälla som en ett-till-ett — relation. För att strukturera frågan om kvinnoforskningens möjligheter att åstadkomma innovativitet och förändring använder jag *Brantes* strukturering av paradigmatteorin (1980). Paradigmatteorin är användbar för att den vidgat och komplicerat synen på vetenskapen som forskningsobjekt. Paradigmbegreppet används inte i prediktivt eller preskriptivt syfte, även om några kvinnoforskare definierat kvinnoforskningens mål i sådana termer (bl.a. Ranck 1979, 386—397; Weick 1978, 60—66). Användningen av paradigmbegreppet implicerar inte heller att entydiga paradigmyten skulle förekomma i statskunskapen. Brante själv beskriver sociologin som en flerparadigmatisk disciplin. Knappast kan heller statskunskapen betraktas ha nått sådan »mogenhet» som ger klara kuhnska paradigrevolutioner. I mätning av konsensus om ämnets grundvalar klarare sig statskunskapen allra sämst medan sociologin blev nästisist (Lodahl & Gordon enligt Brante, 1980, 184).

Den stora fördelen med Brantes framställning är, att han pekar på samband mellan frågeställningar på olika nivåer, något som har explikerat under benämningen »paradigmteorins synkrona aspekt».

Utgångspunkten för Brante är konstitueringen av forskningsobjektet »vetenskap» som:

1. en kognitiv produkt; en produkt av det mänskliga intellektet, specifika individuella, kognitiva och psykiska egenskaper.
2. en samhällelig produkt; en produkt av en specifik historisk situation och relation mellan vetenskap och samhälle, samt en produkt av en specifik samhällelig institution med specifik organisationsform, normer, makt-hierarkier och kommunikationsmönster: »det vetenskapliga samhället»
3. ett teoretiskt system av begrepp och påståenden om verkligheten med egenutveckling och intern logik. (ibid., 17—18)

»Det vetenskapliga systemet» består således av en psykologisk, en sociologisk och en teoretisk nivå. Mellan de olika nivåerna råder komplexa kausal- och motsättningsförhållanden. Paradigmteorin är irreduktiv: vetenskapen kan inte reduceras till enbart någon av de tre nivåerna (ibid., 33).

I dessa termer kan frågan om kvinnoforskningens möjligheter spjälkas upp till i första hand följande frågor:

Den sociologiska nivån; kvinnor i forskarsamfundet och kvinnoforskarsamfundet

Den sociologiska nivåns frågor handlar om kvinnors ställning i forskarsamfundet: varför är så få kvinnor forskare, varför misslyckas kvinnorna i att meritera sig och avancera. Varför varierar andelen kvinnor i olika discipliner och i olika kulturer? Frågorna handlar om forskarsamfundets norm- och makt-system, organisationsform och -atmosfär, — om mekanismer som utdefinierar resp. motiverar kvinnor.

För det andra handlar frågorna om kvinnoforskningens ställning i det vetenskapliga samfundet: om spridning, institutionalisering, kommunikationsmönster och organisationsform. Hur skiljer sig kvinnoforskarsamfundets organisation, ideologi från totalsamfundets.

Hur växelverkar de två samfundet med varandra? Finns det kommunikation eller kommunikationsbrott (sociologisk inkommensurabilitet) mellan de två? Vilka är mekanismerna för integrering / utdefiniering av subsamfundet? Finns det inom subsamfundet mekanismer/ideologi för integrering eller separatism i förhållande till totalsamfundet? Varför väljer kvinnor (och män) att börja med kvinnorforskning / varför är det få kvinnor som gör det? På den sociologiska nivån ställs även frågorna om kvinnoforskningens (och mainstream forskningens) samhällsrelation; om forskningens självförståelse och sociala beställning och forskningens samhällsrelevans: relationen samhällsstruktur — vetenskapssamfundets struktur — vetenskapssamfundets produkter (tre nivåer som enligt galtungsk heuristik är isomorfa (Galtung 1977, 13—44).

Den teoretiska nivån; kvinnor i statskunskapen, kvinnors statskunskap

Den teoretiska nivåns frågeställningar handlar som kvinnor / det kvinnliga i disciplinens ontologi och epistemologi: metodologins, forskningsperspektivens, den teoretiska strukturens och ideologins behandling av kvinnor / det kvinnliga. Med »det kvinnliga» avses här social producerade, historiskt och individuellt variabla egenskaper.

Motsvarande frågor ställs till kvinnoforskningen: kvinnoforskning om kvinnor eller annat, med vilka metoder, ur vilka perspektiv; vilka är forskningens premisser. (Motsättningar mellan de olika komponenterna av den teoretiska nivån kan förekomma.)

Frågorna handlar ju i grund och botten om teoriutveckling enligt två olika linjer och om linjernas integrerbarhet eller inkommensurabilitet.

Den psykologiska nivån; kvinnor som forskare

Den psykologiska nivåns frågor handlar om varför kvinnor egentligen skulle bli forskare. Vad har det för betydelse att kvinnor forskar? För en statsvetare är problemet svårt att greppa. För mig synes problemet handla om subjekt-objekt — relationen i forskningen (eller objektivitet), uppfattningar om logiskt tänkande, rationalitet, perception av problem, osv.

* * *

I det följande skall jag diskutera de olika nivåerna och med respektive nivå sammanhängande problem var för sig. Syftet med denna uppsats blir att illustrera, att »det vetenskapliga systemet» — den sociologiska, den teoretiska och den psykologiska nivån sammantagna, — kan fungera som referensram för ett senare forskningsprogram. Att de tre nivåerna växelverkar med varandra och hur de växelverkar blir ett senare problem. Diskussionen om de tre nivåerna var för sig förblir naturligtvis atomistisk, vilket vid denna tidpunkt bara är att beklaga.

Den sociologiska nivån: kvinnor i forskarsamfundet och kvinnoforskar-samfundet

År 1980 var kvinnornas procentuella andel i gruppen »alla lärartjänst innehavare inom högskolorna» i Finland 20,9 för alla vetenskapsgrenar. Motsvarande siffra för alla samhällsvetenskaper var 18,4. I ämnesgruppen »statsvetenskaperna» (allmän statslära, internationell politik, politisk historia, offentlig förvaltning) var kvinnornas andel 4,0 %. Den statsvetenskapliga ämnesgruppen stod faktiskt för bottennoteringen, — närmast den kom matematik med 4,7 % (Kom.bet. 1982: 33, 52).

I högskolornas tjänstehierarki — såsom i andra hierarkiska system — gäller lagen om ökande oproportionalitet (»the law of increasing disproportion»): andelen kvinnor minskar ju högre nivå i hierarkin som betraktas (ibid., 50—51).

Både disproportionen och fördelningen mellan olika ämnen varierar i olika länder och kulturer; medan kvinnliga läkare finns i Sovjet är de inte lika vanliga i USA.

Antalet kvinnor i forskarsamfundet är ju dock ett mekaniskt mått på jämlikhet och beskriver inte hur forskarsamfundet egentligen fungerar. De få kvinnor som avancerar till toppositioner (token representation) har funktionen att legitimera den meritokratiska principen. Knappast finns det heller någon »kritisk mängd» som i en handvändning skulle göra kvinnor jämlika; i yrkesgrupper med kvinnomajoritet är det ofta mansminoriteten som avancerar till toppositionerna. En större kvinnoandel kan också medföra en prestigeförlust för ämnet.

Men även i samma tjänster har man upptäckt en könsarbetsfördelning. Kvinnors verkliga uppgifter var mera rutinartade och stödjande t.ex. enligt *Stolte-Heiskanen* (1981, 16—18). Kvinnors vetenskapliga produktivitet — åtminstone mätt i antalet publikationer — har konstaterats vara lägre än männens (ibid. 21). Kvinnorna är således få och klarar sig dåligt. Orsaker till detta har inte kunnat hittas i genetiskt bestämd olikhet i intelligens eller begåvning (logiskt tänkande, verbal begåvning); inte heller i familjesituationen eller kvinnors dubbelarbete. Familjen verkar ha en positiv effekt för produktiviteten för både män och kvinnor. Kvinnors avancemang fördröjs naturligtvis på grund av att barn skaffas i en ålder då konkurrensen är som hårdast, — karriärutvecklingen är utformad enligt männens livscykel. Men allmänt taget har kvinnors dåliga framgång konstaterats bero på ojämlikhet och isolation i forskarsamfundet (Kom.bet. 1982:33, 20; *Stolte-Heiskanen* 1981, 13—23). Kvinnliga forskares problem definieras sedan vara bristen på självförtroende, auktoritetsbundenhet och bristande konkurrenskapacitet.

Diskriminering av kvinnor i formell bemärkelse förekommer relativt sällan. Snarare är det fråga om att kvinnor misslyckas i att kvalificera sig med de informella kriterierna. (*Stolte-Heiskanen* och *Hernes* påpekar att andelen kvinnor är större då rekryteringen är mer formaliserad; ibid., 15—16; *Hernes* 1982, 173.) I forskarsamhällets hierarki är kvinnorna främlingar. Socialisationen till detta samfund förutsätter deltagande i initiationsriter — punsch-drickande och bastubadande, varunder kollegan blir »bästa broder» — vars homosocialt manliga beteendemönster utesluter kvinnor. Det informella kontaktnätet förmedlar kunskap, kontakter och socialt accepterande. I mentorsystem rekryteras elever som liknar lärofadern, — sällan kvinnor. *Brante* hävdar, att forskarens främsta motivator är kollegernas, referensgruppens, anseende, inte pengar eller purt intresse. Om man dessutom beaktar den galtungska tesen att forskningsresultatets objektivitet egentligen legitimeras på basen av intersubjektivitet med kompetensgruppen, de auktoritativa kollegerna, kan kvinnors chanser att få sin produkter rättvist bedömda betvivlas.

En kvinnlig forskare upplever hotet om utdefiniering, som igen ökar trycket på konformism. Sitt sociala kön kan man ju neka, — bli påvligare än påven, — trots att det biologiska könet inte just går att byta.

Kvinnoforskarsamfundet kan ses som ett alternativt samfund inom det vetenskapliga samfundet. Utgångspunkten för kvinnliga forskares organisering var den liberala kritiken (enligt Kellers terminologi i föregående); att andelen kvinnor var så liten visade att kvinnor inte hade lika möjligheter. Samtidigt med sociologerna var American Political Science Association den första i USA att organisera verksamhet kring frågan. År 1969 grundades både APSA Committee on the Status of Women, en topporganisation, samt Women's Caucus in Political Science, en gräsrotsorganisation (Rossi & Calderwood 1973, 360, Converse & Converse 1971, 328—348). Forskning om kvinnor/kvinnoforskning har publicerats i etablerade tidskrifter (Carroll om statskunskap 1979, 289—290) otaliga tidskrifter för enbart kvinnoforskning har grundats. Publiceringsverksamhet bedrivs av specialförlag (Virago, Women's Press), och kvinnoforskningsserier har inrättats av de stora förlagen (Sage, Pergamon, Tavistock, Croom Helm). Kvinnoforskningssamfundets kongresser är otaliga; inom statskunskapen har arbetsgrupper för kvinnoforskning funnits vid ECPR-kongresserna från 1977 framåt, vid IPSA 1979 och 1982. (Rutgers University ger tom. ut en specialtidskrift »Women and Politics».)

Främst av allt är det dock fråga om ett informellt nätverk mellan de få kvinnor som finns inom den vertikala vetenskapssamfundsstrukturen; en horisontell substruktur inom den vertikala strukturen. Kvinnoforskarsamfundets normsystem betonar kollektivitet, solidaritet och grupparbete. Forskningen ses gärna som en process, en dialog. Man betonar tvärvetenskaplighet, läsbarhet och nytta för kvinnor utanför forskarsamfundet; forskningen ges en emancipatorisk uppgift. Med det icke-elitistiska perspektivet tunnas gränsen mellan forskare/användare/forskningsobjekt ut. Substrukturens normsystem står i konflikt med det vertikala normsystemet: konkurrens, meritering, krav på originalitet, specialisering, — allt under mottot individuell framgång.

Konflikten mellan strukturerna leder till ett balansspel mellan Skylla och Kharybdis. Den individuella forskaren får en ny stödgrupp samtidigt som hon utdedinieras från normalsamfundet. Att välja kvinnoforskning som arbetsområde innebär att man demeriterar sig (Hedlund—Ruth & Jonasdottir, 1983, 94—95). Kritiken från kvinnoforskningens sida innebär också att man distanserar och ifrågasätter de outtalade normerna genom vilka forskare socialiseras till disciplinen, normer som det råder konsensus om och som man bör internalisera för att bli definierad som forskare. Att t.ex. utnyttja »utomvetenskapliga» källor är ett normbrott som kvinnoforskare utgående från sitt perspektiv logiskt sett kan tänkas göra, men som utgående från de etablerade värderingarna innebär utspärning, dålig forskning eller icke-forskning.

Om den individuella forskarkvinnan/kvinnoforskaren upplever en korstryckssituation gäller ju detsamma även kvinnoforskarsamfundet i sin helhet: i sina organisatoriska och innehållsliga strategival balanserar det mellan integration och separatism. Totalforsksamfundet har sina motstrategier som Spender (1981, 1—8) kallar »the politics of knowledge». Totalsamfundets represiva tolerans och de former den tar i förhållande till kvinnoforskarsamfundet

varierar dock. Ruth (1981, 48) upplistar argument för infrysning av kvinnorforskningen inom ämnet filosofi; samma argument används nog i alla ämnen.

- kvinnoforskning är ett specialområde;
- mainstream-forskningen ger generell kunskap om mänskligheten, kvinnoforskningen berör en segment av populationen;
- kvinnoforskningens problem är triviala jämförda t.ex. med frågor om krig och fred (ultimate questions);
- kvinnofrågan är bunden till en viss tid och plats, mainstream är tidlös;
- kvinnofrågan berör andra discipliner, inte den egna;
- kvinnoforskare har ännu inte lärt sig att argumentera ordentligt, sakligt och ge ordentliga bevis;
- kvinnoforskningen är partisk, mainstream-forskning är neutral;

Ruth tillägger ännu motstrategierna »methodolatri» (begreppet tycks motsvara begreppet »ofrågbarhet», se föregående), assimilering, förlöjligande, och »dumheter som inte skulle tolereras på något annat sakområde» (att den kvinnliga kollegans argument får en att tänka på den egna hustrun, känna sig hotad — och någonting måste man ju säga (idib. 48—49).

Att argumentera mot någonting förutsätter dock att man upptäckt och inte kan negligera detta någonting.

»Om (begrep, konstruerade enligt vetenskapens regler) inte är i harmoni med andra trosföreställningar och åsikter, eller med ett ord, mängden av alla andra kollektiva representationer, så kommer de att förnekas; **sinnena kommer att stängas för den**» (Durkheim: *Elementary forms of religious life*, 1964, 438 citerad i Brante 1980, 159).

Den teoretiska nivån: kvinnor i statskunskapen, kvinnors statskunskap

Den teoretiska nivåns problem angrips i denna artikel via forskningsobjektet: kvinnor eller relationen mellan könen som statskunskapens och den statsvetenskapliga kvinnoforskningens objekt. Hurudan bild av kvinnor förmedlar forskningen? Utgående från vilka premisser producerar forskningen olika kvinnobilder? Jag beskriver forskningen om kvinnor och politik, skisserar upp en periodisering över hur forskningen — dess frågeställningar och premisser — förändrats eller vilka ansatser jag tyckt mig skönja. Framställningen är schematisk. (Jmfr. Jonasdottir 1979).

Statskunskapens traditionella kvinnobild

De forskningsområden där kön traditionellt blivit beaktad är forskning om politiskt deltagande, politiska eliter, politisk socialisation och attityder. Man

brukar hänvisa till Duvergers undersökning »The Political Role of Women» från 1955, gjord för UNESCO, som den första som behandlar kvinnor i politiken. Tingstens »Political Behavior» från 1937 hade dock redan innehållit en beskrivning över kvinnors politiska beteende, — det var konservativt och religiöst. Campbell & als. »American Voter» från år 1960 och Almond & Verbas »The Civic Culture» från 1965 skapade en »sanning» om kvinnors lägre politiska deltagande jämfört med männens och karakteriserade kvinnor som »apathetic, parochial, conservative sensitive to the personality, emotional», som individer som fäster vikt vid estetiska aspekter i det politiska livet och valkampanjerna (Barowic Rosenberg & Bergström: 1975, 19—22). Ansatserna var rent deskriptiva och författarnas tolkningar föll inte till alla delar tillbaka äns på de empiriska resultaten, utan små könsskillnader i forskningsresultaten tolkades tillbaka till det traditionella kösrollsmönstret. Borque & Grossholz gick genom en mängd statsvetenskapliga klassiker främst från 1960-talet och fann fyra strategier för borttolkning av kvinnor: fusk med fotnoterna, antagande om manlig dominans, maskulinitet som ideal för politiskt beteende och tron på det evigt kvinnliga (1974, 225—226). Ingen av författarna besvarade kritiken.

Kvinnor i manspolitikens marginal

När kvinnoforskning kom igång ställdes frågan om dess uppgift till en början i formen: *var kommer kvinnorna in i statskunskapens etablerade forskningsområde, vilka områden av statskunskapen var relevanta för kvinnorna.* Till exempel Ulf Torgersen föreslog deltagande, politikens temata och administrativ likabehandling och rättvisa till forskningsområden som kunde ge »snabb avkastning» (1976, 113—128).

Ansatsen har gett en kartläggning av skillnader på könsvariabeln. Ett visst mönster över kvinnors roll i politiken har kunnat skönjas: i fråga om olika mått på deltagande är siffrorna nuförtiden i stort sett lika för män och kvinnor. Forskningen om elitdeltagande och representation bekräftar ofta »lagen om den ökande oproportionaliteten» (kvinnor på botten av hierarkin) och den politiska könsarbetsfördelningen (kvinnorna sköter socialvård, skolfrågor, osv.; områden som av tradition anses vara kvinnliga). Elitkvinnors politiska socialisation har undersökts (Kelly & Boutilier 1978).

Ansatsen har problem med snävhet i perspektivet och med arvet från den gamla kösrollsforskningen med sina inbyggda värderingar och praktiska konsekvenser: kösroller förklarar politiskt beteende, roller behöver inte förklaras. Mekanisk jämlikhet som inbyggd norm ger ett eländighetsperspektiv; felet med kvinnor blir bristande manlighet (Holter 1980, 11—12; Waerness 1979, 4). Värdet av att studera kvinnor i eliten, kvinnor som »finns där» och således är avvikare, är begränsat, då man inte ställer frågan varför majoriteten av kvinnor »inte finns där». För översiktsartiklar över ansatsen se Boals 1975; Jaquette 1976; Carrol 1979.)

Kvinnor utanför manspolitiken; kvinnors politiska kultur

Den nya kvinnoforskningens frammarsch har gett ett annat perspektiv, en ansats som ställer frågan: *vilka av den nya kvinnoforskningens frågeställningar och resultat är relevanta för statskunskapen*. Kvinnoforskare har velat utgå från kvinnors egna värderingar och synliggöra den osynliga och utforskade kvinnokulturen. (Kvinnokulturbegreppet har lancerats av Berit Ås, som fann att kvinnors situation hade samma kännetecken som antropologer pekat på hos förtrykta minoritetskulturer; Ås 1975; Bernard 1981). Bland annat Prokop (1981, 13—45) hävdar att gamla strategier för politisk mobilisering av kvinnor är byråkratiskt effektiva eller retoriska, — i båda fallen främmande för kvinnorna. För statskunskapen leder detta till problem: kvinnors livsområde och politikens område ser ut att vara separata.

I första hand har man försökt lösa problemet med hjälp av kvinnorörelsen (Boals 1975, 70—72; Jaquette 1976, 162—163); kvinnorörelsen väntas leverera forskningsobjekt genom att politisera nya frågor. Kvinnorörelsen som en ny typ av organisation väcker frågor om politisk organisering. Även traditionella kvinnosaksfrågor som redan finns på den politiska arenan skall undersökas mera; så även den offentliga politikens effekter på kvinnor (Gelb & Palley 1982; Boneparth 1982; Lipman-Blumen & Bernard 1979).

Att studera kvinnors politiska kultur och »vardagslivets politik» leder också till att det kvinnliga beteendet som — relaterat till män som norm — värderats som irrationellt, nu tas på allvar: t.ex. att man ser kvinnors beteende som konsekvensrationellt, männens som målrationellt, att man ser kvinnors sätt att koordinera som mer flexibelt, männens som formellt (Hernes & Voje 1980, 177—183), att man ser kvinnors ledarskap som mera demokratiskt och hänsynfullt, som uttryckande en mer helhetsmässig syn på andra människor (Sinkkonen 1982, 52—65). Eller att man ser att kvinnor alltid sopat efter där männen förstört. Till exempel kvinnors påstådda konservatism kan tänkas få ny tolkning när man kontrollerar hur konservativitet mätts i en undersökning och vilken plats mätetegenskapen har i en kvinnokultur respektive manskultur.

Kvinnokulturansatsen har konsekvenser för forskningsmetod och -design. Istället för den atomiserade individen blir mätenheten en social kategori, och metoderna blir kvalitativa. (Metoder och problem i kvinnoforskningen 1982; Hicks Stiehm, 1983, 31—43). När forskningsperspektivet utgår från kvinnokultur/kvinnliga värden utvidgas forskningsobjektet: ur ett kvinnoperspektiv kan man forska i mycket annat än kvinnor eller specifika kvinnofrågor.

Forskningen har kritiserats för att den genom att uppvärdera kvinnliga värden reproducerar egenskaper som är produkter av en underlägsen samhällsposition. (Analogt har »kvinnliga egenskaper» upptäckts i män i marginaliserad position och i minoritetskulturer som inte byggt upp en egen kulturell identitet (Boals 1974, 322—342). Allt kvinnligt beteende behöver därför inte anses vara bra (Jaquette 1976, 162). Samtidigt som man avslöjar den tidigare forskningens ideologiska karaktär vill man ge även den nya forskningen en ideologisk upp-gift.

Kön och politik

Men de två kulturerna — den kvinnliga och den manliga — lever ju, banalt nog, i ett symbiotiskt förhållande till varandra. Frågor som överskrider kulturgränserna utgår från synen, att kvinnliga och manliga egenskaper och den sociala könsarbetsfördelningen är producerade och därmed variabla och föränderliga. Detta har lett till att kvinnoforskarna dels tagit upp den period av statskunskapen som ännu behandlade kvinnor, de normativa klassikerna (Okin 1979), dels ställt frågan om relationen mellan familjen och staten, det privata och det offentliga (Elshtain 1981). För att illustrera ett hypotetiskt samband mellan nivåerna:

»It seems that when roles are polarized into expressive and instrumental ideal types, as was the case early in the West, and are reinforced by androcentric beliefs, men's instrumental activities lead to pyramiding of resources, the growth of hierarchical arrangements, the monopolization of force in the state, and power relationships over other men and women. (Krauss 1974, 1718)

Perspektivet ger forskningen annorlunda uppgifter:

»A systematic examination of the psychic and institutional consequences of the sexual division of labor could provide the necessary base for the attribution of common interests to women. The processes which both create and reinforce the sexual division of labor and translate its psychic and institutional consequences into hierarchical relations of power would need to be specified. Clearly this is no small task.» (Diamond & Hartsock 1981, 719)

Att uppgiften inte är lätt kan väl vara en orsak till att ansatsen som Krauss efterlyste relativt tidigt 1974, inte har klarnat speciellt långt; Diamond och Hartsock propagerar för den ännu 1981. Däremot är perspektiven rätt så omvälvande. I dialog med Sapiro (1981, 701—716), som här skulle klassificera sig till kvinnokulturforskarna, skriver Diamond och Hartsock följande:

»In sum, we are not saying, as Sapiro does, that recent scholarship in women's studies can show that political science has been studying only half of the humanity, and that the subject matter of political science should be expanded. Instead we are suggesting that the focus on the activity of only half of humanity is fundamental to what has been understood as political life for the last 2500 years. To include women's concerns, to represent women in the public life of our »society might well lead to a profound redefinition of the nature of public life itself.» (1981, 721)

* * *

Hur förhåller sig den etablerade statskunskapen och kvinnoforskningen till varandra? Beskrivningen över kvinnoforskningens utveckling visar allmänt taget tre tendenser: en *utvidgning* av forskningsobjektet, en *förhöjning* av den teoretiska nivån och en *fördjupning* till mer väsentliga nivåer av den teoretiska strukturen. I förhållande till det etablerade medför detta ett ökat avstånd. Dilemmat är givet: kvinnoforskningen fjärras från det etablerade, isoleras kanske, börjar tala ett annat språk, eller håller sig nära det etablerade, producerar dålig vetenskap och lämnar sina potentialer outvecklade. I båda fallen

förblir den etablerade statskunskapen ontologt, till sina grundvalar, främmande för kvinnor liksom kvinnorna blir främmande för den.

Den psykologiska nivån: kvinnor som forskare

Att se vetenskapen som en produkt av mänsklig aktivitet leder även till frågan om forskarens roll i forskningsprocessen, invarianta psykiska strukturers roll i kvalifikationen till forskarsamfundet och deras betydelse för perceptionen, tolkningarna och tänkandet. Att män och kvinnor på grund av olika sociala erfarenheter har olika perspektiv på verkligheten är väl förståeligt. (Keller hänvisar till två empiriska arbeten som visade att kvinnor tolkar resultaten annorlunda än män; 1982, 590). I de ovan använda kulturtermerna kan man begrunda Ketchums åsikt, att den dominerade kulturens medlemmar känner sin kultur, medan den dominerade kulturens medlemmar känner båda (1980, 160). Att förstå kvinnor kan vara lättare om man är kvinna.

För att kunna kvalificera sig till forskare måste man socialiseras till forskarsamfundet och lära sig de etablerade modellerna att se verkligheten. Vid behandling av den sociologiska nivån visade det sig att kvinnor misslyckas i att bli forskare på grund av brist på självförtroende, auktoritetsbundenhet och bristande konkurrenskapacitet; egenskaper som kan ses som produkter av ojämlikhet i forskarsamfundet. Men egenskaperna kan också ses som stereotypa kvinnliga personlighetskaraktistika, som förklaras med spädbarns socialisation till pojkar och flickor. Pojkars psykiska struktur kommer att karakteriseras av autonomi och stark uppfattning om jag — inte-jag. Sättet att relatera sig till omgivningen, — subjekt-objekt — relationen, — utformas olika i detta skede (Keller 1983, 187; 1982, 594—602). Att hänvisa till psykoanalytiska förklaringar innebär inte att förhållandet är evigt eller naturligt; inte heller sociala förklaringar skulle ha misst sin betydelse.

Det psykoanalytiska angreppssättet leder Keller till att problematisera relationen mellan vetenskapens objektivitet och maskulinitet. Den socialisation som pojkar genomgår ger psykisk autonomi och förmåga till kognitiv distinktion mellan jaget och andra; dessa egenskaper idealiseras. Psykisk autonomi är dock en tve-eggad egenskap. Keller argumenterar inte mot det objektivistiska idealet utan tolkningen, deformationen av den till kontroll och dominans över andra:

»Under what circumstances does competence imply mastery over one's own fate and under what circumstances does it imply mastery over another's? In short, are controll and domination essential ingredients of competence, and intrinsic to selfhood, or are they correlates of an alienated selfhood?» (Ibid. 1982, 596).

När manlighet knyts till objektivitet, representerar det kvinnliga subjektivitet, mjukhet, värdeladdning, partiskhet, inte enbart i myter utan möjligen i manliga och kvinnliga personlighetsstrukturer, den utformning de får i

den reella världen. De kvinnliga egenskaperna motsvarar inte forskaridealets egenskaper.

Vad ger då den manliga personlighetsstrukturen? För att referera Keller: enbart en fallokratisk psykologi gör det möjligt att göra en skillnad mellan människan och naturen, intellekt och känsla, fakta och värden (ibid., 598).

Vad är då sanning?»?

»Det är inte så att något är opersonligt därför att det är sant eller objektivt, utan tvärtom så att det framstår som sant därför att det är opersonligt och stabilt» (Brante 1980, 158).

En obrytbar and cirkel?

Vad ger då nivåindelningen, — strukturering av vetenskapen i en sociologisk, en teoretisk och en kognitiv-psykologisk nivå? Att problemet med kvinnor handlar om mycket annat än formell diskriminering, att det inte handlar om att statsvetarna nu skall börja skriva »om kvinnor».

— Att problemet med kvinnors ställning i forskarsamfundet har, förutom sina sociologiska orsaker, även teoretiska och psykologiska orsaker: främlingskap inför en vetenskap som inte innefattar kvinnor; kvinnlig personlighetsstruktur, som inte motsvarar normerna konkurrenskapacitet, personlig autonomi.

— Att problemet med kvinnlig personlighetsstruktur har sina orsaker på den teoretiska och den sociologiska nivån: kunskap som bidrar till kvinnors individuation (yksilöityminen) produceras inte; den sociala verkligheten stöder inte denna individuationsprocess.

— Att problemet med teoriutveckling har sina sociologiska och psykologiska orsaker: svag kvinnlig identitet ger konformism och oförmåga att bygga upp »egen teori»; kvinnoforskning marginaliseras med olika medel.

Frågan kan ställas på många olika sätt men svaren är lika. Det handlar om en obrytbar ond cirkel med självförstärkande mekanismer. För den cirkeln är till exempel diskriminering helt onödigt. Att kvinnor hålls utanför kunskapsproduktionen är ingen komplott, utan en i strukturen inbyggd mekanism:

»Men determine the parametres, decide what is problematic, significant, logical, reasonable. Not only have women been excluded from the process but the process itself can reinforce the authority of men and the deficiency of women.» (Spender 1981, 2)

Såhär kan vi förklara varför relationen mellan och kön och politik kommit att betraktas som en non-sence — relation.

Men har kan man bryta cirklet? Med att säga att det är komplexare än så, att nivåerna har relativ autonomi och att relationerna mellan dem inte är enkla kausalrelationer; att könsrelationerna inte är totalt polariserade varken på den psykologiska (kvinnlige — manlige personlighetskaraktéristiska), den

sociologiska (den sociala könsarbetsfördelningen) eller den teoretiska nivån (kvindeforskning existerar — möjligen även kommunikation mellan den och main-stream — forskningen). Strukturen kan också angripas på varje nivå. Vi har ju ställt frågan!

KÄLLFÖRTECKNING:

- Bernard, Jessie: *The Female World*, The Free Press, New York 1981.
- Boals, Kay: *The Politics of Cultural Liberation*; Jaquette, J. J. (ed.): *Women in Politics*. John Wiley & Sons. New York — London 1974.
- Boals, Kay: Review Essay: Political Science. *Signs* 1 (1975): 1, 161—174.
- Boneparth, Ellen: (ed.) *Women, Power and Policy*, Pergamon Press, New York 1982.
- Borque, Susan C. & Grossholz, Jean: *Politics an Unnatural: Practice Political Science Looks at Female Participation*. *Politics and Society* (1974): Winter, 225—266.
- Brante, Thomas: *Vetenskapens struktur och förändring*. Doxa, Karlshamn 1980.
- Callaway, Helen: *Women's perspectives: research as re-vision*; Reason, Peter & Rowan, John (eds.) *Human Inquiry. A Sourcebook of New Paradigm Research*, John Wiley & Sons, Cichester 1981, 457—471.
- Carrolls, Berenice A.: Review Essay: Political Science, Part I: American Politics and Political Behavior. *Signs* 5 (1979): 2, 289—306.
- Converce, Philip E. & Converce, Jean M.: *The Status of Women as Students and Professionals in Political Science*. *PS IV* (1971): 3, 328—348.
- Dahlerup, Drude: *Nogle emner og tilgange i kvindeforskningen inden for den politiske videnskab. Rapport fra kvindeforskningsseminar om teoretiske og metodiske problem i samfundsvidenskab og historia*. København (1980), 139—180.
- Diamond, Irene & Hartsock, Nancy: *Beyond Interests in Politics: A Comment on Virginia Sapiro's »When Are Interests Interesting? The Problem of Political Representation of Women«*. *The American Political Science Review* 75 (1981): 3, 717—721.
- Elshtain, Jean Bethke: *Public Man, Private Woman*. Women in Social and Political Thought. Princeton University Press, Princeton 1981.
- Galtung, Johan: *Methodology and Ideology*. Theory and Methods of Social Research, Vol 1. Christian Ejlert, Copenhagen 1977.
- Gelp, Joyce & Marian Lief Palley: *Women and Public Policies*. Princeton University Press, Princeton 1982.
- Hedlund-Ruth, Gun — Anna G. Jonasdottir: *Statsvetenskap*. SOU 1983: 4: Om hälften vore kvinnor. Jämställhetskommitténs betänkande om kvinnor i forskningen; 94—99.
- Hernes, Helga: *Staten — kvinner ingen adgang?* Universitetsforlaget, Oslo 1982.
- Hernes, Helga & Kirsten Voje: *Women in the Corporative Channel in Norway. A Process of Natural Exclusion?* *Scandinavian Political Studies* 3 (1980): 2, 163—186.
- Holter, Harriet: *Kvinnoforskning: historisk utveckling och aktuella motsättningar*. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1 (1980): 1, 8—21.
- Jaquette, Jane J. (ed.): *Women in Politics*. John Wiley & Sons, New York—London 1974.
- Jaquette, Jane J.: Review Essay: Political Science. *Signs* 2 (1976): 1, 147—164.
- Jonsdottir, Anna G.: *Perspektiv och teoriutveckling inom 1970-talets kvinnoforskning*. En schematisk översikt, stencil, Örebro 1979.
- Keller, Evelyn Fox: *Feminism and Science*. *Signs* 7 (1982): 3, 589—602.
- Keller, Evelyn Fox: *Gender and Science*; Harding, Sandra & Merill B. Hintikka (eds.) *Discovering Reality. Feminist Perspectives on Epistemology, Metaphysics, Methodology and Philosophy of Science*. D. Reidel, Dordrecht 1983, 187—205.
- Kelly, Rita Mae & Mary Boutilier: *The Making of Political Women*. A study of socialisation and role conflict. Nelson-Hall, Chicago 1978.

- Ketchum, Sara Ann: Female Culture, Womanculture and Conceptual Change: Toward a Philosophy of Women's Studies. *Social Theory and Practice* 6 (1980): 2, 151—162.
- Kommittébetänkande 1982: 33, Problem och hinder i karriären för kvinnliga forskare. Helsingfors 1982.
- Krauss, Wilma Rule: Political Implications of Gender Roles: A Review of the Literature. *The American Political Science Review* 68 (1974): 4, 1706—1723.
- Lindblom, Charles E.: Another State of Mind (Presidential Address American Political Science Association 1981), *The American Political Science Review* 76 (1982): 1, 9—21.
- Lipman-Blumen, Jean & Jesse Bernard (eds.): *Sex Roles and Social Policy*, Sage Publications, Beverly Hills, Calif. 1979.
- Lovenduski, Joni: Toward the Emasculation of Political Science: The Impact of Feminism; Spender, Dale (ed.) *Mens' Studies Modified*. The Impact of Feminism on the Academic Disciplines. Pergamon Press, Exeter 1981, 83—97.
- Metoder och problem i kvinnoforskningen. Forum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning, Rapport från ett seminarium, Göteborg 1981.
- Niiniluoto, Ilkka: Inquiries, Problems and Questions: Remarks on Local Induction; Bogdan, R. J. (ed.): *Local Induction*, D. Reidel, Dordrecht 1976, 263—297.
- Okin, Susan Moller, *Women in Western Political Thought*, Princeton University Press, Princeton 1979.
- Prokop, Ulrike: *Kvinnors livssammanhang: Begränsade strategier och omåttliga önsningar*, Raben & Sjögren, Stockholm 1981.
- Ranck, Shirley Ann: Points of Theological Convergence between Feminism and post-modern Science, *International Journal of Women's Studies* 2 (1979): 4, 386—397.
- Rosenberg, Marie Barovic & Len V. Bergström (eds.): *Women and Society. A Critical Review of the Literature with a Selected Annotated Bibliography*, Sage Publications, London 1975.
- Rossi, Alice & Ann Calderwood (eds.): *Academic Women on the Move*, Russell Sage Foundation, New York 1973.
- Ruth, Sheila: Methodocracy, Misogyny and Bad Faith: The Responce of Philosophy; Spender, Dale (ed.): *Men's Studies Modified*. The Impact of Feminism on the Academic Disciplines. Pergamon Press, Exeter 1981, 43—53.
- Sapiro, Virginia: Research Frontier Essay: When Are Interests Interesting? The Problem of Political Representation of Women, *The American Political Science Review* 75 (1981): 3, 701—716.
- Sinkkonen, Sirkka: Naisjohtaja johtaa toisin, ingår i Sinkkonen, Sirkka & Eila Ollikainen (toim.): *Toisenlainen tasa-arvo*, Kustannuskiila, Pieksämäki 1982.
- Spender, Dale (ed.): *Men's Studies Modified*. The Impact of Feminism on the Academic Disciplines, Pergamon Press, Exeter 1981.
- Stiehm, Judith Hicks: The Unit of Political Analysis: Our Aristotelian Hangover; Harding, Sandra & Merrill B. Hintikka (eds.): *Discovering Reality. Feminist Perspectives on Epistemology, Metaphysics, Methodology, and Philosophy of Science*. D. Reidel, Dordrecht 1983, 31—43.
- Stolte-Heiskanen, Veronica: Tieteen universalismi ja sukupuoliroolit, *Sociologia* 18 (1981): 1, 13—23.
- Torgersen, Ulf: Statsvitenskap; Forskning om kvinner. Norges Almenvitenskapelige forskningsråd. Universitetsforlaget, Oslo 1976, 113—128.
- Waerness, Kari: Kvinnors arbeidslivsatferd — fra elendighetsforskning till frigjøringsforskning; Forskning för jämställdhet. Rapport från ett symposium (red. Gun Johansson) Riksbankens Jubileumsfond. Människan och arbetslivet, RJ 1979: 3, 41—46.
- Weick, Ann: The Women's Movement as a Paradigm Change, *Social Development Issues* (1978) winter, 60—66.
- Ås, Berit: On Female Culture, *Acta Sociologica* 18 (1975), 2—3, 142—161.